

Oleksandr Zavalniuk

Kamianets-Podilsky State Ukrainian University: staff autonomy implementation (1918-1920)

Based on archival and published sources, as well as the works of Ukrainian historians, the issue on the introduction of the foundations of autonomy, fixed in various legal acts of hetman state of Pavlo Skoropadsky and second Ukrainian People's republic, to the one of the first national high schools of Ukraine of the times of national liberation struggle – Kamianets-Podilsky state Ukrainian university, is being investigated. In particular, the author analyses the university life implementation, which was running in extremely complicated conditions in the country, such fundamental autonomous high school rights as election of the principal, vice-principal, deans, a part of teaching corporation. The attention is drawn to incomplete application (1919-1920) of electoral principle in replacement of the part of vacancies of section supervisors (deans) and faculty (private assistant professors, lecturers, senior assistants, assistants), which on the one hand did not have official explanation, and on the other hand deprived the representative bodies of compete participation in issues on staff autonomy.

Key words: Kamianets-Podilsky state Ukrainian university, laws, university statute, autonomy, governing bodies, principal, vice-principal, dean, professor, private assistant professor, lecturer, assistant, elections.

Отримано: 22.10.2015

УДК 391:800.879

Л. А. Іваневич

**КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОЇ НОШІ УКРАЇНЦІВ ПОДІЛЛЯ
XIV – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ**

Внаслідок аналізу методологічних та історико-етнографічних праць у статті висвітлюється проблема методології дослідження традиційного вбрання українців Поділля XIV – початку XXI ст. Вперше подається спроба створення комплексної системи методологічного вивчення й пізнання означеної регіональної тематики за допомогою оптимального поєднання минулих, сучасних і новітніх наукових підходів, принципів та методів дослідження. Зокрема, основою методології дослідження проблеми витоків, регіональних особливостей і сучасного стану народної ноші у системі матеріальної й духовної культури українців Поділля ми обрали насамперед культурологічний, системний та структурно-функціональний підходи. Головними принципами роботи визначили принципи історизму й об'єктивного і порівняльного аналізу всієї сукупності джерел, які стосуються традиційного строю українців усіх субрегіонів Поділля. Теоретичною основою наукової оцінки історії формування, регіонально-локальних ознак та сучасної інтерпретації народної костюма подолян вважаємо метод узагальнення і синтезу односторонніх фактів, спрямованих на утвердження етнічної самобутності українців та подолян у тому числі. Одночасно відповідно до мети і завдань пошуку теми нами був використаний комплекс загальнонаукових, спеціальних методів історичного пізнання та міждисциплінарних методів. Серед загально-

наукових ми взяли до уваги наступні методи: історичний, аналізу і синтезу, логічний, систематизації, класифікації та типології, порівняльний, графічний, картографічний та термінологічний. З-посеред конкретних історичних методів застосували: метод історіографічного аналізу, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-географічний, етнопросторового визначення та методи усної історії. Як міждисциплінарні методи, нам допомогли: статистичний, описовий, системно-структурний, музейного джерелознавства, візуальної антропології, техніко-технологічного дослідження, а також етнологічні й соціологічні методи.

Ключові слова: *українці Поділля, комплекс убрання, методологічні парадигми, наукові підходи, принципи загальнонаукові, конкретно історичні й міждисциплінарні методи пізнання.*

Традиційний стрій українців Поділля як цінна матеріальна та духовна культурна спадщина нашої нації привернув увагу вчених, етнографів, істориків, краєзнавців та мистецтвознавців ще на початку XIX ст. Відтоді інтерес науковців не згасав попри всі сприятливі й не дуже обставини життя і побуту українського народу. Однак правдиве пізнання минулого можливе лише зі справді наукових методологічних позицій. Без попереднього теоретичного усвідомлення й обґрунтування не вирішується жодна наукова проблема. Висвітлення та аналіз колишніх і сучасних подій чи процесів потребують передусім розуміння сутності їх історичного пізнання, а також уміння за допомогою відповідних наукових підходів, принципів і методів, об'єктивно реконструювати ці події або процеси. Протягом тривалого часу філософи, історики та інші науковці розробили багато різних напрямів методології історії, але жодна з них не може претендувати на «всеядність». Проте кожна може використовуватися залежно від сучасних проблем і потреб історичного пізнання буття людського суспільства.

Таким чином, наука пізнає навколишній світ за допомогою підходів (*аксіологічного, діалектичного, культурологічного, синергетичного, системного, структурно-функціонального та ін.*), які в свою чергу включають принципи дослідження і методи. Нашим завданням виступає розгляд концептуально-методологічних аспектів означеної тематики. Основою методології дослідження проблеми витоків, регіональних особливостей та сучасного стану народного вбрання у системі матеріальної і духовної культури українців Поділля ми обрали насамперед *культурологічний, системний та структурно-функціональний підходи.*

Серед зазначених останнім часом зростає роль саме *культурологічного підходу*, котрий набуває статусу загальнонаукової методології. *Культурологічний підхід* у процесі дослідження історії подільського національного строю виходить з того, що ця сфера побуту поділяється на складники загальної традиційно-матеріальної і духовної культури українського народу на певному історичному етапі його розвитку. Культура при цьому виступає по-перше як програма і спонукальний чинник діяльності й поведінки. По-друге, як наступність, адже культура є досвідом людської діяльності, що передається від покоління до покоління, при цьому вона розви-

вається й збагачується. І по-третє, культура слугує накопиченням та акумуляцією традиційного досвіду [1, с.4-6; 4, с.5-8; 15, с.3].

До загальнонаукової методології відноситься *системний підхід*, застосування якого в науковій роботі є необхідним оскільки він вимагає комплексного дослідження великих і складних об'єктів (систем), як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Причому система розглядається як цілісність, що становить єдність закономірно розташованих і взаємопов'язаних частин.

Під кутом зору *системного підходу* традиційно-побутову культуру українського народу та його складові, зокрема, традиційний стрій історико-етнографічних регіонів України, в тому числі й Поділля можна розглядати як більш чи менш постійні утворення, що функціонують у межах дещо ширшого середовища. Тому подільське народне вбрання характеризується як цілісна система, котра складається з певного комплексу взаємозв'язаних складових елементів, які можна виділити з системи та аналізувати. Відповідно до цього підходу національний костюм вивчається як комплекс елементів, що утворюють цілісну систему традиційно-побутової сфери в її зв'язку з іншими сферами суспільного життя – економічною, соціальною і духовною. Водночас *системний підхід* аналізу історичного розвитку форм народної ноші у системі матеріальної й духовної культури українців Поділля вимагає детального вивчення її складових, структури, побутування та функціонування. Це досягається застосуванням поряд із *системним структурно-функціональним підходом* [7, с.30-33; 10, с.53-54; 11, с.27-30; 15, с.3; 17, с.159].

Структурно-функціональний підхід є одним із важливих дослідницьких прийомів, який сприяє розчленуванню складного об'єкта на складові, вивченню зв'язків між ними й визначенню місця і ролі всіх складових у функціонуванні об'єкта як цілого, за умови збереження ним своєї цілісності у взаємодії із зовнішнім середовищем. Застосування *структурно-функціонального підходу* в дослідженні традиційно-побутової культури українського народу зумовлює виокремлення елементів її структури, основними з яких є традиційний стрій та ремесла, зокрема українців Поділля, пов'язані з виготовленням, оздобленням й опорядженням убрання, а також з'ясування особливостей їхнього функціонування і взаємозв'язку [15, с.3; 17, с.162].

Логічному вираженню пізнання історичних процесів допомагають науки принципи. Основними принципами роботи є *історизм*, *об'єктивний* і *порівняльний аналіз* тієї сукупності джерел, що стосуються народної одіжі українців усіх субрегіонів історико-етнографічного регіону Поділля, попри класові, політичні й ідеологічні нашарування [6, с.3-4; 12, с.3-4; 24, с.15-21].

Принцип історизму передбачає вивчення головних етапів розвитку кожного явища у зв'язку з іншими явищами, визначення їх місця та взаємозумовленості в системі суспільних відносин. Його сутність полягає у тому, що всі явища, події і факти становлення, еволюції й форм традиційно-побутової культури українського народу та

подолян, зокрема, потрібно розглядати в контексті того історичного часу й умов (державно-політичних, економічних, психологічних, соціальних та ін.), в яких вони відбувалися [8, с.3-4; 15, с.3].

Принцип об'єктивності, в свою чергу, потребує опору на факти в їх справжньому змісті, не спотвореному і не підігнаному під ту чи іншу схему. Головним у забезпеченні *принципу об'єктивності* звичайно є особа історика, тобто його теоретичні погляди, культура методології, професійна майстерність і порядність. Тому з одного боку *принцип об'єктивності* полягає у цивілізаційному висвітленні історії подільського традиційного костюма як об'єктивного процесу та історичної закономірності суспільного розвитку, зумовленої відповідними матеріальними й духовними чинниками. З іншого боку він зобов'язує оперувати фактами у їхньому правдивому вигляді, без перекручувань й опиратися на конкретні історичні джерела, зібрані у сукупності та логічному взаємозв'язку [1, с.4-6; 10, с.53-54].

За допомогою *принципу порівняльного аналізу* ми порівнюємо, яким був національний комплекс убрання українців Поділля у XIX – на початку XX ст. і як змінилися його складові елементи впродовж XX – початку XXI ст., тобто їх різновид, крій, способи декорування тощо. В свою чергу це дозволяє оцінити здобутки та прорахунки, а також стан традиційно-побутової культури українського народу в конкретний історичний період [6, с.3-4; 14, с.22-25].

Отже, принципи *історизму*, *об'єктивності* та *порівняльного аналізу* зумовляють вивчення й узагальнення інформації на основі науково-критичного аналізу всього комплексу джерел та літератури стосовно предмета дослідження.

Водночас, у кожному науковому дослідженні, як правило, виокремлюють два рівні. Перший – це *емпіричний рівень*, що відображає процес накопичення фактів, другий – *теоретичний*, на якому відбувається досягнення синтезу знань у вигляді акумульованої наукової теорії. Таким чином теоретичною основою наукової оцінки проблеми витоків, регіональних особливостей та сучасного стану народної ноші подолян є *метод узагальнення й синтезу* однотипних фактів, спрямованих на утвердження етнічної самобутності українців у цілому та подолян у тому числі. Цей метод допоміг нам під час фіксування й узагальненого виділення спільних українських, а також відмінних подільських регіональних і характерних внутрішніх локальних ознак традиційного вбрання українців Поділля XIX – початку XX ст. Отримане завдяки даному методу узагальнене знання дозволило більш глибоко відобразити дійсність проблематики та проникнути в її сутність [3, с.59; 6, с.3-4; 11, с.79].

У роботі над темою відповідно до мети і завдань пошуку був використаний комплекс *загальнонаукових, спеціальних методів історичного пізнання (конкретно-історичних)* та *міждисциплінарних методів*. Оскільки під методом насамперед розуміють шлях пізнавальної діяльності, що забезпечує її відповідність природі досліджуваного об'єкта або спосіб досягнення поставленої мети і завдань дослідження, тому серед *загальнонаукових* нами було взято

до уваги наступні методи: *історичний, аналізу і синтезу, логічний, систематизації, класифікації та типології, порівняльний, графічний, картографічний (метод картографування) та термінологічний (термінологічного аналізу)* [5, с.70-74; 7, с.15; 13, с.74].

Передусім для вивчення процесу формування подільського національного костюма ми скористалися одним із основних методів наукового пізнання безпосередньо в суспільних науках – *історичним*. Він має переваги саме у регіональних історико-етнографічних дослідженнях, оскільки населення, природа, ремесла, традиції є інерційними системами, кардинальні зміни розвитку яких можливі лише впродовж тривалого часу. Отож *історичний метод* дає змогу дослідити виникнення, становлення і розвиток процесів виготовлення, прикрашання й поєднання у комплекси елементів народного строю та подій, що пов'язані з означеними процесами у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей і суперечностей [15, с.3].

Завдяки *методу аналізу і синтезу* ми змогли ґрунтовно вивчити й осмислити зібрані джерела та літературу. Зокрема, *аналіз* як процес розумового або фактичного розкладання цілого на складові частини і *синтез* – як поєднання різних елементів, сторін предмета в єдине ціле сприяли визначенню окремих сторін об'єкта, виведенню низки наукових абстракцій (насамперед встановленню чітких історико-етнографічних кордонів Поділля й поділу регіону на субрегіони (локальні зони) та виявленню певних понять (зокрема розмежуванню понять регіональний і локальний). Подальше поєднання взаємопов'язаних процесів *аналізу та синтезу* як єдності протилежностей допомогло узагальненню народного досвіду в послідовній взаємозалежності матеріалу і способів крою, виготовлення й оздоблення виробів, стилістичних особливостей локальних ансамблевих комплексів, місця традиційної одіжки подолян у системі матеріальної та духовної культури України в цілому [19, с.95; 21, с.85-94]

З метою з'ясування загальних етнонаціональних рис та окремих регіональних і локальних ознак народного вбрання українців Поділля у роботі був застосований *логічний метод*. Причому на відміну від *історичного методу*, при логічному дослідженні традиційної ноші подолян у системі матеріальної та духовної культури українців у цілому ми абстрагувалися від всіх історичних випадків й окремих фактів і виокремлювали з історії саме головне та істотне [7, с.30].

Певною мірою визначальним став обраний нами *метод систематизації*, який полегшив процеси упорядкування, оцінки й узагальнення зібраного значного фактичного матеріалу за допомогою встановлення єдності та відмінності елементів, які підлягали систематизації, визначення місця кожного елемента стосовно один одного. Результатом *методу систематизації* стала отримана відповідна наукова система знань про художньо-стильові особливості комплексів традиційного строю українців усіх локальних зон Поділля, прийоми і технології нанесення та розміщення декору,

техніки вишивання й домінантні орнаментальні мотиви, поширені у подільському краї, колористику і семантику подільського орнаменту, спільні й відмінні регіональні та локальні риси народних композиційних методів створення буденного, святкового й обрядового костюмів подолян. Різновидом *методу систематизації* та його результатів є сформовані в дослідженні класифікаційні системи і таблиці, що розподіляють й описують предмети та знання про них за типами, класами, видами тощо [18, с.5-6].

Однак створенню загальної розширеної класифікації народного комплексу вбрання українців усіх субрегіонів Поділля нам допоміг безпосередньо *метод класифікації та типології*, як сукупність правил стосовно групування об'єктів з однаковими або схожими рисами за кількісними (класифікація) та якісними (типологія) характеристиками. Саме застосування *методу класифікації та типології* сприяло розв'язанню поставлених завдань щодо класифікації традиційного костюма подолян за ознаками функціонального використання та призначення його складників, а також впорядкованого опису типів компонентів подільського жіночого й чоловічого вбрання XIX – 10-х рр. XX ст. [6, с.3-4; 17, с.134].

Крім вищезазначеного, при складанні класифікації ми застосували *порівняльний метод* наукового пізнання, за допомогою якого змогли сформулювати висновки про подібність чи відмінність об'єктів пізнання, тобто складових предметів комплексу національної ноші українців Поділля за певними параметрами. Варто підкреслити, що *порівняльний метод* застосовувався нами на всіх етапах і рівнях дослідження, але особливу роль він відіграв під час класифікації одіжі, матеріалу, різновидів оздоблення, технік та орнаментальних мотивів подільської вишивки [15, с.3].

Під час розробки типів крою та декорування компонентів вбрання подолян, аналітичних таблиць з орнаментальними мотивами подільських вишивок, а також реконструкцій буденних, весільних і святкових ансамблевих комплексів українців усіх субрегіонів Поділля використано *графічний метод*. Адже він вважається універсальним засобом для наочного відображення об'єктів і явищ дослідження. До того ж сучасна комп'ютерна техніка дає змогу практично отримати необхідне графічне зображення, в тому числі й малюнки [6, с.3-4; 11, с.75-78].

Для наочного фіксування історико-етнографічних кордонів озвученого регіону і його субрегіонів, характерних елементів подільського народного костюма та виявлення ареалів їх регіонального і локального побутування на Поділлі, а також поширення притаманного колориту й орнаментики подільської вишивки застосовано *картографічний метод* (або *метод картографування*). Оскільки ґрунтовне вивчення територіальних аспектів традиційно-побутової культури українців у цілому та подолян, зокрема, неможливе без картографічного матеріалу (карти, картохеми, картограми) [16, с.3; 20, с.10-11].

З метою детального вивчення локальних ознак термінів складових компонентів традиційного строю українців Поділля і по-

значуваних ними понять, розробки або уточнення змісту й обсягу понять, встановлення їх місця в комплексі понятійного апарату дослідження ми практикували *термінологічний метод* (або *метод термінологічного аналізу*). За його допомогою ми змогли виявити нові маловідомі назви складників убрання, розширити існуючу класифікацію комплексу народної ноші подолян усіх локальних зон та створити термінологічний словник подільського традиційного вбрання [2].

Зрозуміло, що особливо важливе значення в історичному дослідженні мають власне конкретно *історичні методи* дослідження або *конкретно-історичні*. Зокрема серед спеціальних *методів історичного пізнання* нами були використані: *метод історіографічного аналізу, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-географічного й етнопросторового визначення, методи усної історії* (переважно *індивідуальне та колективне опитування*) [5, с.74-77; 6, с.3-4; 9, с.10-11; 12, с.3-4; 18, с.5-6].

Застосування методу *історіографічного аналізу* уможливило огляд, осмислення та глибоку оцінку в контексті окресленої тематики праць істориків, етнографів, краєзнавців і мистецтвознавців XIX – початку XXI ст. Насамперед, безпосередньо проаналізовано рівень соціально-економічного розвитку Поділля, матеріальної і духовної спадщини подолян у системі традиційно-побутової культури українців, організацію науки й етнографічних досліджень національних комплексів убрання на теренах краю, а також засоби популяризації історико-етнографічних знань, декоративно-ужиткового мистецтва та подільських народних ремесел і традицій, пов'язаних з процесами виготовлення й прикрашання елементів одягу. Метод *історіографічного аналізу* допоміг нам систематизувати, узагальнити й ввести до наукового обігу нові та маловідомі джерела інформації з історії народного костюма українців Поділля [25, с.5-8].

Для встановлення особливостей характерних складових національного костюма українців Поділля впродовж досліджуваного часу нами було використано *проблемно-хронологічний метод*. Завдяки йому ми простежили історичні та соціально-економічні умови формування традиційного вбрання подолян, починаючи з XVI (періоду виокремлення загальнонаціональних ознак) – до початку XX століття (періоду яскравого вираження регіонально-локальної специфіки) із врахуванням складності процесу становлення кордонів подільського історико-етнографічного регіону. Крім цього проаналізували зміни у народній ноші подолян у 20-40-х рр. XX ст., процеси радянізації національного костюма українців Поділля в 1950-1980-ті рр., тенденції повернення до традицій народного строю та їх інтерпретації наприкінці XX – початку XXI ст. [10, с.53-54].

Визначенню динаміки змін і розвитку процесів виготовлення та декорування складових компонентів народного убрання, виявленню шляхом порівняння спільних і відмінних рис у комплексах традиційної одіжі українців Поділля в загальнонаціональному, регіональному та локальному контекстах нам сприяв *порівняльно-історичний метод*. Також він допоміг визначити генетичну спо-

рідненість подолян за рахунок зв'язків за походженням матеріалів, з яких виготовляються елементи народної ноші, способам їх крою, пошиття, оздоблення, носіння та поєднання в ансамблеві комплекси. Разом з тим фіксувати загальне й специфічне в прийомах і техніках нанесення та розміщення декору, орнаментиці й колористиці подільської вишивки, семантиці домінуючих орнаментальних мотивів та локальних композиційних методах створення традиційних комплексів убрання українців усіх субрегіонів Поділля [8, с.3-4; 15, с.3; 16, с.3; 23, с.313-314].

У свою чергу *історико-географічний метод* як аналіз об'єкта за певними періодами став у нагоді під час визначення територіальних меж історико-етнографічного регіону Поділля та локальної специфіки його розмежування. Так з метою подальшого пізнання особливостей становлення, еволюції й форм традиційно-побутової культури українського народу в цілому та народного костюма у системі матеріальної і духовної культури українців Поділля, зокрема, ми склали повну картину формування кордонів краю із врахуванням усіх періодів його адміністративно-територіального поділу. І лише на основі ґрунтовної оцінки історичних етапів виокремлення території Поділля, а також існуючих наукових концепцій стосовно проблеми формування означеного історико-етнографічного регіону визначили його регіональні та субрегіональні обриси [12, с.3-4; 20, с.10].

Певну роль серед методологічних парадигм проблеми зіграв *метод етнопросторового визначення*. Він був застосований при порівнянні регіональних і локальних особливостей способів носіння й поєднання у комплекси складників традиційного строю українців з метою визначення їх приналежності до досліджуваного регіону [1, с.5-6; 15, с.3].

Крім того, у процесі роботи частково застосовані *методи усної історії*, а саме *індивідуального та колективного опитування* та *польових досліджень* як практикою науково організованої усної інформації учасників або свідків подій, що її зафіксували спеціалісти. Зокрема, названі методи допомогли розширити класифікації комплексів подільського жіночого, чоловічого й дитячого вбрання XIX – 10-х рр. XX ст. і локальні термінологічні особливості назв елементів ноші, дослідити різновиди матеріалів для виготовлення традиційного строю Поділля. Крім цього, вони дали можливість з'ясувати притаманні подолянам техніки вишивання і домінуючі орнаментальні мотиви, розкрити колористику та семантику подільського орнаменту, а також охарактеризувати спільні й відмінні регіональні і локальні риси народних композиційних методів створення буденного, святкового та обрядового костюмів [15, с.3; 17, с.132; 22, с.6-9; 25, с.5-8].

Враховуючи те, що етнологічна проблема пов'язана з географією, мистецтвознавством, фольклористикою та іншими галузями знань і є у своїй основі міждисциплінарною, нам доводилося постійно вдаватися до поєднання *загальнонаукових та історичних підходів* з іншими *міждисциплінарними методами*. Насамперед це:

статистичний, описовий, системно-структурний, етнологічний, соціологічний, музейного джерелознавства, візуальної антропології, техніко-технологічного дослідження [9, с.10-11; 12, с.3-4; 16, с.3].

Дослідженню змін у народному вбранні українців Поділля упродовж XVI – початку XX ст. сприяв *статистичний метод*. *Описовий та системно-структурний методи* вжито при розгляді характерних особливостей крою, пошиття, декорування, носіння і поєднання у цілісні комплекси складових елементів жіночої, чоловічої й дитячої подільської традиційної ноші XIX – початку XX ст. [1, с.5-6; 12, с.3-4].

Для виявлення змін і трансформацій національного костюма подолян у 20-х рр. XX – на початку XXI ст. застосовані *етнологічні (безпосереднього спостереження) та соціологічні методи (кількісного аналізу)*, які дали можливість оцінити об'єкт спостереження в сукупності системних соціальних зв'язків. Для аналізу предметно-речових пам'яток матеріальної культури вжито елементи *музейного джерелознавства та візуальної антропології* (у т.ч. при розгляді експонатів комплексів убрання та їх світлин). Поруч з тим, для розгляду виробів традиційних подільських ремесел, а саме вишивки, обробки шкіри, плетіння, ткацтва і шевства певною мірою залучено прийоми *техніко-технологічного дослідження* [9, с.10-11; 12, с.3-4].

Отже, лише комплексне застосування основних методологічних парадигм і *загальнонаукових, конкретно-історичних і міждисциплінарних методів* пізнання, що відповідають темі й характеру дослідження, забезпечить успішне висвітлення та повноцінне розкриття означеної проблематики. Зокрема, створення цілісної картини про становлення, розвиток і характерні риси й відміни буденних, обрядових та святкових комплексів національного строю українців Буковинського, Західного, Східного й Центрального Поділля, їх сучасний стан і тенденції змін.

Список використаних джерел та літератури:

1. Батирева І. Традиційна культура Поділля у дослідженнях другої половини XIX – початку XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / І. Батирева. – К., 2006. – 20 с.
2. Бездрабко В.В. Термінологічний аспект буття вітчизняного краєзнавства початку XX століття [Електронний ресурс] / В.В. Бездрабко. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/khiz/2000_4/Bezdrabko.pdf (24.11.2013)
3. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень : підруч. для студ. / М.Т. Білуха. – К. : АБУ, 2002. – 200 с.
4. Бокань В. Культурологія : навч. посіб. / Володимир Бокань. – 3-є вид., стереотип. – К. : МАУП, 2004. – 136 с.
5. Бондаренко Г.В. Теорія та методологія: програма й тестові завдання, основи курсу, словник понять і категорій : навч. посіб. / Геннадій Бондаренко. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – С. 70-74.
6. Булгакова Л.П. Етнокультурна характеристика народної вишивки Поділля (кінець XIX – 30-і роки XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / Л.П. Булгакова. – Львів, 2000. – 20 с.
7. Грабченко А.І. Методи наукових досліджень : навч. посіб. / А.І. Грабченко, В.О. Федорович, Я.М. Гаращенко. – Х. : НТУ «ХПІ», 2009. – 142 с.

8. Дяків О. Художні особливості декоративного мистецтва Західного Поділля XIX-XX ст. (Історія, типологія, стилістичні відмінні) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.06 / О. Дяків. – Львів, 2007. – 19 с.
9. Етнографія України : навч. посіб. / за ред. проф. С.А. Макаручука. – 2-е вид., перероб. і доп. – Львів : Світ, 2004. – 520 с.
10. Завальнюк О.М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.) : монографія / О.М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – С. 53-54.
11. Корбутяк В.І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навч. посіб. / В.І. Корбутяк. – Рівне : НУВГП, 2010. – 176 с.
12. Косаківський В. Етнокультурна характеристика населення містечка Чечельника в історичному розвитку (XIX – початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / В. Косаківський. – К., 2013. – 20 с.
13. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / О.В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 192 с.
14. Кудряченко А.І. Політична історія України ХХ століття : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А.І. Кудряченко, Г.І. Калінічева, А.А. Костира. – К. : МАУП, 2006. – 696 с.
15. Мельничук А. Гончарство Поділля в системі етнокультури українців (друга половина XIX-XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра. іст. наук : 07.00.05 / А. Мельничук. – К., 2004. – 32 с.
16. Пономар Л. Народний одяг Західноукраїнського Полісся кінця XIX – початку ХХ століття : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / Л. Пономар. – К., 2000. – 19 с.
17. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В.І. Романчиков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 254 с.
18. Селівачов М. Українська народна орнаментика XIX-XX ст. : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.06 / М. Селівачов. – К., 1996. – 45 с.
19. Стеченко Д.М. Методологія наукових досліджень : підруч. / Д.М. Стеченко, О.С. Чмир. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 317 с.
20. Уривалкін О.М. Історичне краєзнавство : навч. посіб. / О.М. Уривалкін. – К. : КНТ, 2006. – 495 с.
21. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень : конспект лекцій : посіб. / А.С. Філіпенко. – К. : Академвидав, 2004. – 208 с.
22. Хоптяр Ю.А. Етнологія : навч. посіб. / Ю.А. Хоптяр ; Кам'янець-Подільський державний університет. – Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М.І., 2005. – 144 с.
23. Хоптяр Ю.А. Історична термінологія : навч. посіб. / Ю.А. Хоптяр. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – С. 313-314.
24. Черномаз Б.Д. Методологія історії ХХ ст. : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Богдан Черномаз. – Умань : Уманське комун. видав.-поліграф. підприємство, 2011. – 448 с.
25. Черномаз Б.Д. Організація і технологія проведення наукових досліджень засобами усної історії : науково-методичні рекомендації для студ. вищих навч. закладів, де здійснюється вивчення курсу «Історія України» (на історичних факультетах, української філології тощо) / Б.Д. Черномаз. – Умань, 2007. – 56 с.

Лилия Іваневич

Концептуально-методологические аспекты исследования народной одежды украинцев Подолья XIV – начала ХХІ века

Вследствие анализа методологических и историко-этнографических работ в статье раскрывается проблема методологии исследования традиционного убранства украинцев Подолья XIV – начала

XXI в. Впервые подаётся попытка создания комплексной системы методологического изучения и познания указанной региональной тематики с помощью оптимального соединения прошлых, современных и новейших научных подходов, принципов и методов исследования. В частности основой методологии исследования проблемы истоков, региональных особенностей и современного состояния народной одежды в системе материальной и духовной культуры украинцев Подолья мы выбрали, прежде всего, культурологический, системный и структурно-функциональный подходы. Главными принципами работы выделили принципы историзма, объективного и сравнительного анализа всей совокупности источников, которые касаются традиционной одежды украинцев всех субрегионов Подолья. Теоретической основой научной оценки истории формирования, регионально-локальных признаков и современной интерпретации народного костюма подольян считаем метод обобщения и синтеза однотипных фактов, нацеленных на утверждение этнической самобытности украинцев и подольян в том числе. Одновременно в соответствии с целью и заданиями поиска темы нами был использован комплекс общенаучных, специальных методов исторического познания и междисциплинарных методов. Среди общенаучных методов мы взяли к вниманию следующие: исторический, анализа и синтеза, логический, систематизации, классификации и типологии, сравнительный, графический, картографический и терминологический методы. Посреди специфично исторических методов применили: метод историографического анализа, проблемно-хронологический, сравнительно-исторический, историко-географический, этнопространственного определения и методы устной истории. Как междисциплинарные методы, нам помогли: статистический, описательный, системно-структурный, музейного источниковедения, визуальной антропологии, технико-технологического исследования, а также этнологические и социологические методы.

Ключевые слова: украинцы Подолья, комплекс убранства, методологические парадигмы, научные подходы, принципы общенаучные, специфично исторические и междисциплинарные методы познания.

Lilia Ivanevych

The conception and methodological aspects of the study of Podillia Ukrainians folk attire of the XIVth – the beginning of XXIth century

In the article as a result of analysis of methodological and historical and ethnographical works the problem of methodology of the study of Podillia Ukrainians traditional attire of the XIVth – the beginning of XXIth century is shown. For the first time the attempt of creation of the complex system of methodological study and perception of a certain regional theme with the help of optimal unification of the past and modern and innovative scientific approaches and principles and methods of the study is made. In the particular we as the foundation of methodology of the studying the problem of sources, regional peculiarities and modern state of the folk attire in the system of material and spiritual culture of the Ukrainians from Podillia first of all we chose the cultural, systematically and structural and functional approaches. The main principles of the work we distinguished the principles of historical, objective and comparative analysis of all the sources, which concern the traditional attire of the Ukrainians from all the subregions of Podillia. The theoretical basis of scientific valuation of the history of forma-

tion, regional and local signs and modern interpretation of the folk costume of the Podillia Ukrainians we consider the method of the generalization and synthesis the affine facts, which are aimed to confirm the ethnographic originality of the Ukrainians and Podillia Ukrainians particularly. At the same time according to the aim and assignments of the search of theme we used the complex of the generally scientific methods and specifically historical and interdisciplinary methods of perception. Among the generally scientific methods we took to the attention the following methods: the historical, analysis and synthesis, logical, systematization, classification and typological, comparative, graphical, cartographical and terminological. Amid of the specifically historical methods we applied: the method of historiographical analysis, problematic and chronological, comparative and historical, historical and geographical, ethno space determination and methods of the verbal history. As for the interdisciplinary methods, the most helpful of them are: the statistical, descriptive, systematically and structural, the museum of source research, visual anthropology, techniques and technological investigation and also ethnological and sociological methods.

Key words: the Podillia Ukrainians, complex of the attire, methodological paradigms, cultural, systematically and structural and functional scientific approaches, generally scientific, specifically historical and interdisciplinary methods of perception.

Отримано: 10.11.2015

УДК 94(477.43)«17/19»:930.2

О. М. Кримська

СЕКУЛЯРИЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ПЕРЕТВОРЕННЯ ЦЕРКОВНОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ І КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ НАДІЛАМИ У МІСТАХ І МІСТЕЧКАХ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

На основі аналізу сучасної історіографії, архівних матеріалів та нормативно-правової бази Російської імперії, автор робить спробу означити основні етапи, причини, завдання секуляризації та її вплив на поземельні стосунки у містах та містечках Подільської губернії з кінця XVIII до початку XX ст.

Автор зазначив, що після приєднання Правобережної України до Росії було поставлено стратегічне завдання: повернути покатоличений край у лоно російського православ'я. Для цього необхідно було спочатку обмежити, а згодом звести до мінімуму вплив католицької та уніатської церков на населення; відібрати у них нерухоме майно; ліквідувати уніатську церкву; поширити православ'я на населення.

Однак, щоб забезпечити у краї спокій та не допустити заворушень на релігійній основі, всі заходи планувалося здійснювати поступово, в кілька етапів. На першому – місцевому населенню гарантувалася свобода віросповідання та збереження його майнових прав. Водночас, російський уряд вилучив у казну маєтки тих духовних власників, які не склали присяги російському престолу. На другому – секуляризація церковних маєтків. Його особливістю було те, що маєтки, відібрані у духовництва, переходили у казенне управління. Натомість церковнослужителі одержали грошове